

N:o 25.

Ank. till Riksd. kansli den 22 april 1909, kl. 11 f. m.

*Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 6,
i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl.
Maj:t angående utredning rörande arbetslösheten i
Sverige m. m.*

I motion, n:o 193, hvilken hänvisats till behandling af Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskott, hemställer herr *Wavrinsky*, »att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa en utredning rörande arbetslösheten i Sverige samt rörande försäkring mot dennas ekonomiska följder, äfvensom till Riksdagen inkomma med de förslag, hvartill de gjorda utredningarna kunna föranleda.»

I motion, n:o 32, vid 1908 års Riksdag, hvilken motion äfvenledes hänvisades till behandling af Första Tillfälliga Utskottet, framställde motionären ett likalydande yrkande. Med hänvisning till utskottets då afgifna utlåtande äfvensom till motionärens utförliga motivering, hvilka båda finnas intagna i den nu föreliggande motionen, vill utskottet inskränka sig till att i korthet ange de skäl, hvarpå utskottet nu, liksom då, stöder sin mening.

I likhet med motionären hyllar utskottet den uppfattningen, att arbetslösheten, såväl den mer konstanta som den starkare och periodvis

Bih. till Riksd. Prot. 1909. 8 Saml. 2 Afd. 2 Band. 24 Häft. (N:o 25). 1

*Utskottets
yttrande.*

inträdande, är en företeelse, hvars växande styrka står i närmaste samband med industriens utveckling och industriarbetets specialisering i vårt land, och att denna företeelse är af så allvarlig natur, att staten bör tillse, hvad som möjligen kan göras för dess hämmande och lindrande.

Under det gångna året har i Sverige arbetslösheten, genom den då inträffade ekonomiska krisen, antagit synnerligen svåra proportioner, som mer än tillförene riktat den allmänna uppmärksamheten på detta område och som äfven föranledt en särskild undersökning från regeringens sida. Genom länstyrelserna lät nämligen regeringen, såsom af motionären framhållits, den 12 januari innevarande år föranstalta en räkning af de arbetslöse i flertalet af landets städer och i en del landskommuner, omfattande sammanlagdt omkring 37 procent af rikets befolkning. Den siffra, som denna räkning angaf, eller 20,737 personer af båda könen, är emellertid gifvetvis för låg och kan ej ge en riktig föreställning om det verkliga antalet arbetslösa i landet. Dels har nämligen, som ofvan påpekats, i kommuner, omfattande 63 procent af rikets befolkning, däribland i 45 städer och köpingar, ingen arbetslöshetsräkning alls ägt rum, dels har denna räkning öfverallt haft karaktär af en frivillig anmälning från de arbetslöses sida, en anmälning som helt säkert många af bristande intresse undandragit sig.

En någorlunda tillförlitlig bild af arbetslöshetens tillväxt under det förflutna året torde däremot lämnas af arbetsförmedlingsanstalternas uppgifter. På 100 lediga platser inom anstalterna anmälde sig år 1908 146 arbetssökande, mot 106 år 1907. Under december månad 1908 hade antalet arbetssökande stigit till 185 på 100 lediga platser mot 114 personer samma månad 1907. Ett liknande intryck af den ökade arbetslösheten erhålles af t. ex. järn- och metallarbetareförbundets uppgifter angående antalet arbetslöse inom facket; dessa, som i januari 1907 utgjorde 1,8 procent af hela antalet medlemmar, hade i januari innevarande år stigit till omkring 7,3 procent.

Den institution, som i första hand har att söka afhjälpa förefintlig arbetslöshet, är den hos oss numera statsunderstödd arbetsförmedlingen, hvars uppgift är att organisera den förmedling af arbete, som förut enbart ägt rum på enskild väg, och som alltjämt vid sidan af den offentliga arbetsförmedlingen fortgår genom kommissionskontor och andra organ.

Arbetslösheten, såväl den mer konstanta som den af ekonomiska kriser vållade periodiska, inträder gifvetvis med olika styrka på olika orter och inom olika yrken. Det är på detta förhållande den offentliga arbetsförmedlingen bygger sin verksamhet. Arbetsförmedlingen afser att i största möj-

liga mån fylla alla tillgängliga arbetstillfällen genom att öfverföra den lediga arbetskraften till orter och yrken, där samtidigt brist på arbetskraft kan vara rådande, och på så sätt nedbringa arbetslösheten till den lägsta möjliga nivå. Denna arbetsförmedlingsanstalternas verksamhet har med hvarje år vunnit ökad omfattning: så tillsattes genom anstalternas förmedling år 1908 39,762 platser mot 36,623 år 1907 och 31,148 år 1906.

Erfarenheten ger dock tydligt vid handen, att på detta sätt ej alla befintliga arbetstillfällen kunna fyllas, äfven då antalet hos anstaltarna anmälde arbetssökande är vida högre än antalet lediga platser. Detta förhållande framgår tydligt nog af 1908 års siffror, som visa, att af 67,080 anmälda lediga platser endast 39,762 blefvo tillsatta, trots att antalet anmälde arbetssökande uppgick till 98,044.*)

Hufvudorsaken härtill ligger gifvetvis däri, att arbetslösheten inträdt med olika styrka inom olika yrken, medan å andra sidan arbetarnas speciella yrkesutbildning i ett flertal fall hindrat dem, som varit arbetslösa inom ett visst fack, att vinna anställning inom ett annat yrke, där arbetstillfällen samtidigt förefunnits. Att så är fallet framgår af arbetsförmedlingsanstalternas rapporter, där inom olika yrken antalet ansökningar om arbete, lediga platser och tillsatta platser äro i detalj angifna. Tydligast framträder dock detta förhållande vid jämförelse mellan å ena sidan gruppen »jordbruk och skogshushållning m. m.», och å andra sidan öfriga yrken och näringar.

Inom jordbruket råder, enligt enstämmig utsago, brist på arbetskrafter äfven vid tider, då samtidigt arbetslöshet är rådande inom industrien. Arbetsförmedlingsanstalternas siffror, äfven om man fäster tillbörlig hänsyn till deras i statistiskt afseende ofullständiga beskaffenhet, synas tillfullo bestyrka detta påstående. Inom jordbruket voro under 1908 anmälda 12,254 lediga platser, men endast 9,051 arbetssökande, medan inom öfriga grupper voro anmälda 54,826 lediga platser och 88,993 arbetssökande. Af de lediga platserna inom jordbruket tillsattes 6,426 eller 52½ procent, hvarigenom 71 procent af de inom dessa grupper arbetssökande fingo anställning. Inom öfriga grupper tillsattes 33,336 eller 60,8 procent af de lediga platserna, hvarigenom 37½ procent af de inom dessa grupper arbetssökande fingo anställning.

Utsikterna att vinna anställning voro alltså för de arbetssökande nära dubbelt större inom jordbruket än inom öfriga grupper. Att trots

*) Härvidlag bör dock anmärkas att, tillfölje arbetsförmedlingsanstalternas bokföringssätt, uppgifna antalet arbetssökande är något för högt i förhållande till uppgifna antalet lediga och tillsatta platser.

detta förhållande ingen ökad förskjutning af de arbetslöse ägt rum i riktning mot jordbruket, synes med särskild tydlighet bestyrka, hvad utskottet velat framhålla, nämligen att med arbetsförmedlingen aldrig kan uppnås dennas teoretiska mål, som är att med användande af tillgänglig arbetskraft fylla alla befintliga arbetstillfällen. Utskottet håller visserligen före, att genom utvidgning af den offentliga arbetsförmedlingen bättre resultat än de nuvarande skola kunna vinnas, och att äfven jordbrukets behof af arbetskraft i högre grad skall kunna tillgodoses, men likafullt kvarstår det förhållandet, att, trots arbetsförmedlingsanstaltens verksamhet, verklig och nödtvungen arbetslöshet kan vara och är rådande, medan samtidigt outnyttjade arbetstillfällen förefinnas.

Vid sidan af arbetsförmedlingens verksamhet har det allmänna vid tillfällen af svårare arbetslöshet sökt tillgripa utvägen att skapa nya arbetstillfällen genom igångsättande af nya allmänna arbeten eller forcerande af redan igångsatta. Erfarenheten torde ha visat, att dessa åtgärder endast i ringa mån kunna bidra att minska arbetslösheten, dels med anledning af deras begränsade omfattning, dels på grund däraf att de i allmänhet ha karakteren af grofärbete och därigenom komma hufvudsakligen motsvarande grupp af arbetare tillgodo. Utskottet vill ingalunda förneka, att på detta område åtskilligt mer skulle kunna åstadkommas, särskildt genom en smidigare och för detta syfte bättre afpassad disposition af statens allmänna arbeten. I hvarje fall torde det dock vara tydligt, att en verklig reglering af arbetstillgången i riket ej kan ernås med användande af statens och kommunernas arbetsföretag.

Man måste alltså under förhandenvarande socialekonomiska förhållanden räkna med en kronisk, men under olika perioder växlande arbetslöshet som en stående faktor inom industriarbetarnes och vissa grupper af yrkesarbetares lif. Det är till afhjälpan af detta onda, som tanken uppstått att grunda arbetslöshetskassor, eller, med andra ord, den verksamhet tagit form, som kallas *arbetslöshetsförsäkring*.

Arbetslöshetsförsäkringen utgår från den principiella synpunkten, att, då arbetarne kroniskt äro utsatta för tid efter annan inträdande arbetslöshet, måste de söka träffa anstalter för att göra sig ekonomiskt beredda att gå igenom de svåra kriser, som ej kunna förhindras, och detta kan endast ske genom besparing under de tider, då inkomsten är god och jämn. Denna besparing har bäst kunnat ordnas i försäkringens form, hvarigenom dels bördan af den enskildes ekonomi fördelas på flera skuldror, och dels kontrollen öfver de regelbundna afsättningarna i form af premier möjliggöres och skärpes.

Inom ett flertal svenska yrkesgrupper förefinnas som bekant dylika arbetslöshetskassor, genom hvilka den försäkrade, som under stadgad tid fullgjort sina inbetalningar, vid inträffad arbetslöshet garanteras ett dagligt bidrag af t. ex. 1 kr. eller 1: 50 pr dag under högst 60 eller 70 dagar pr år. Dylika kassor, afsedda antingen till arbetslöshetsbidrag, res-hjälp, eller båda dessa ändamål i förening, funnos år 1907 bland annat i det stora Typografförbundet med öfver 5,000 medlemmar, samt i 17 till landsorganisationen anslutna fackförbund med sammanlagdt 79,289 medlemmar, utgörande ej mindre än 42,62 proc. af de till landsorganisa-tionen anslutna arbetarne. Från dessa 17 fackförbunds resehjälps- och arbetslöshetskassor, hvaraf dock en del äro helt obetydliga, utbetalades år 1907 till arbetslösa medlemmar kr. 94,124: 06. Nämnda kassors för-måga att kunna stödja sina medlemmar vid ökad arbetslöshet framgår tydligt vid en jämförelse af deras utgifter under de senaste två åren. Från 10 af kassorna (de för hvilka redogörelse redan föreligger för år 1908) utbetalades år 1907 kr. 78,164: 81 eller kr. 1: 21 pr medlem, men år 1908 kr. 186,175: 55 eller kr. 3: 16 pr medlem. Enbart järn- och metallarbetareförbundets kassa utbetalade år 1908 kr. 151,338: 75, och under januari månad i år mellan 35 och 40 tusen kronor.

Motionärens yrkande på utredning »rörande arbetslösheten i Sverige samt rörande försäkring mot dennas ekonomiska följder» äsyftar en ut-redning af frågan, huruvida icke det allmänna — stat eller kommun, eller båda i förening — borde ingripa för att stödja den försäkringsverksam-het, som sålunda på frivillighetens väg börjat uppstå.

De fördelar, som därmed skulle vinnas, äro lätta att skönja. Arbets-löshetsförsäkringen har hittills haft svårt att vinna fotfäste bland de lägre stående, mindre yrkesutbildade och sämre organiserade arbetargrupperna. Det är sannolikt, att ett ekonomiskt bidrag från det allmännas sida skulle väsentligt underlätta bildandet af arbetslöshetskassor inom dessa yrken, liksom det skulle stärka och utvidga verksamheten inom de yrken där kassor redan nu finnas. Då som villkor för erhållande af bidrag ur kassorna torde komma att stadgas, att arbetslös medlem är skyldig anmäla sig vid arbetsförmedlingsanstalt och åtaga sig lämpligt arbete, som där kan erbjudas honom, skulle härigenom arbetsförmedlingen komma att ernå den högsta möjliga effektivitet. Genom den ökade och stärkta för-säkringsverksamheten, som blefve en följd af det allmännas bidrag, torde fattigvårdstungan i motsvarande mån komma att lättas. Det bidrag, som på detta sätt lämnades de af arbetslöshet drabbade arbetarne, blefve däremot,

i stället för ett fattigvårdsbidrag med dess deprimerande följder, en hjälp till att med egen kraft öfvervinna de ekonomiska svårigheterna.

Utskottet håller före, att de fördelar, som kunna vinnas genom en utveckling af arbetslöshetsförsäkringen, äro af så stor social betydelse, att fullt fog finnes att låta verkställa en undersökning, huruvida och på hvad sätt genom bidrag från det allmännas sida denna verksamhet kan befordras och regleras. De betänkligheter, som kunna resas mot tanken på en af stat och kommun understödd arbetslöshetsförsäkring, synas utskottet vara af mer praktisk än principiell natur. Med afseende på dessa praktiska svårigheter, hvilkas betydelse utskottet ingalunda underskattar, vill utskottet främst framhålla nödvändigheten af att statshjälp i form af försäkringsbidrag endast tillkommer de försäkrade, hvilkas arbetslöshet är i egentligaste mening oförvållad, och sålunda ej komme de arbetare till godo som genom strejk eller lockout mistat sitt arbete. Härvidlag torde anmärkas att redan de nuvarande arbetslöshetskassorna äro strängt skilda från arbetarnas strejk- och öfriga kassor, och att bidrag från de förra således endast utgår till de medlemmar, som äro arbetslösa af annan orsak än strejk och lockout.

Vidare vill utskottet framhålla det krafvet, att möjlighet till inträde i en statsunderstödd arbetslöshetskassa i lika mån beredes hvar och en, som är behörigen kvalificerad för inträde i kassan och vill underkasta sig de af staten godkända bestämmelserna. En annan fråga af största vikt är den, hvar bördan af bidraget från det allmännas sida bör läggas, och i hvad mån den bör drabba staten eller kommunen.

Dessa jämte öfriga praktiska och ekonomiska frågor böra enligt utskottets förmenande göras till förenål för en grundlig pröfning. Erfarenheten från Danmark synes visserligen ge vid handen, att därstädes frågan om den statsunderstödda arbetslöshetsförsäkringen blifvit löst på ett för danska förhållanden tillfredsställande sätt. Men de motsvarande förhållandena i vårt land torde vara i mångt och mycket så egenartade, att en svensk lagstiftning på detta område ej utan vidare kan bildas efter utländskt mönster, utan måste fotas på en ingående undersökning af våra inhemska förhållanden. Den första åtgärd, som i sådant syfte bör vidtagas, är gifvetvis den af motionären föreslagna och af regeringen redan i viss mån påbörjade utredningen rörande arbetslösheten i Sverige.

På grund af hvad som anförts, får utskottet alltså hemställa,

att Andra Kammaren för sin del, med bifall till herr Wavrinskys ifrågavarande motion, måtte besluta,

att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa en utredning rörande arbetslösheten i Sverige samt rörande försäkring mot dennas ekonomiska följder, äfvensom till Riksdagen inkomma med de förslag, hvartill de gjorda utredningarna kunna föranleda.

Stockholm den 21 april 1909.

På utskottets vägnar:

NILS EDÉN.

Reservationer:

af herr *Berg* i Staby;

af herr *S. Nordström*:

Då jag icke haft anledning att ändra åsikt, sedan denna fråga förelåg vid förlidet års riksdag, nödgas jag äfven nu reservera mig emot det slut, hvartill utskottet kommit. Om det finnes någon möjlighet att på detta sätt skydda den *verkligen oförvållade* arbetslösheten och nöden, så skulle jag vara den förste att biträda en dylik lagstiftning, men enligt mitt sätt att se, blefve det i stället proletariatet och de socialistiska fackföreningarna, som komma att skörda vinsten. En dugande och hederlig arbetare, han må tillhöra hvad yrke eller stånd som helst, han behöfver ytterst sällan sakna sysselsättning och dagligt bröd. Däremot hör och ser man dagligdags, hurusom lata, vårdslösa och försumliga arbetare pockande framställa kraf på stat och kommun att föda, kläda och hysa dem. Och om ett arbete, som de kunna uträtta, erbjudes dem, är det alldeles icke säkert, att de mottaga detsamma. Ätminstone vilja de själfva bestämma villkoren. Vi hafva därpå ett färskt exempel från det senaste snöfallet här i Stockholm. Man kunde icke arbeta för den erbjudna dags-

penningen. Är detta oförvållad nöd? Och hvilken arbetsintensitet sedan? Gud sig förbarme! Nej, man vill lägga hyende under lasten. Man vill göra sig vänner af den orätta mammon.

Mer än tre fjärdedelar af vårt lands befolkning äro väl fortfarande bundna vid vår modernäring jordbruket. Men huru förhåller det sig med arbetsförhållandena inom detta? Oaktadt den kris, som under senare tiden öfvergått vårt land, råder likväl en förlamande brist på jordbruksarbetare ifrån Ystad till Haparanda, och då inom våra södra provinser man varit nödsakad införskrifva utländska arbetare för att kunna få det nödvändigaste jordbruksarbetet utfördt, ja, då får man bevittna detta landsfördärflika undermineringsarbete, som bedrifves utaf våra socialistiska fackföreningar och dessa kringresande uppvioglare, som redan hunnit att sprida hat och tvedräkt emellan de olika samhällslagren utöfver större delen af vårt land. Kan det vara svenska Riksdagen värdigt att amma och gynna en sådan verksamhet, ty dithän leder en sådan lagstiftning som den af motionären ifrågasatta, han må för öfrigt ha insockrat sin vältalighet huru mycket som helst. Jag kan icke tänka mig annat, än att mina yrkesbröder, de må för öfrigt tillhöra hvilket parti som helst, skola inse, att det här i själfva verket gäller deras egen existens.

Det gifves andra och bättre verkande medel att motarbeta oförskyld arbetslöshet och nöd. Dit hör en väl ordnad arbetsförmedling, och denna har på senare åren vunnit en berömvärd utveckling och utbredning. Man bör väl hoppas, att denna arbetsförmedling allt fortfarande bör kunna fulländas och vinna förtroende från såväl arbetare som arbetsgivare. Men olyckan är, att en stor del af dessa arbetslösa i själfva verket ingenting hellre åstunda än att lefva på det allmännas bekostnad. För sådana individer är det sannerligen ingenting nedsättande eller förödmjukande att lefva på andras bekostnad. Det händer äfven, att en arbetsgivare icke kan känna sig belåten med en sådan arbetare, som blifvit honom tillsänd och som kanhända t. o. m. utöfvar ett mycket menligt inflytande på den öfriga arbetsstyrkan. En sådan sakernas ordning kan det väl inte vara meningen att uppmuntra. Det heter visserligen: »Varen barmhärtinge, så skall eder vederfaras barmhärtinghet». Men då frågas: Hvilka böra skyddas, samhället eller dylika vagabonder, som under falska förutsättningar skylla på oförvållad arbetslöshet? Genom en praktiskt ordnad arbetsförmedling bör likväl ett stort antal af de många unga män och kvinnor, som nu dragas in till städerna och där ofta bli ett lätt byte för storstadslifvets elände, kunna återbördas till landsbygden och där vinna

en hederlig sysselsättning, om de än icke kunna påräkna storstädernas tvifvelaktiga nöjen.

Genom utförande af allmänna och enskilda arbeten under tryckta arbetskonjunkturer kan jämväl i väsentlig mån arbetslöshet förebyggas. Detta sätt att åstadkomma arbetsförtjänst har ju ock i ganska vidsträckt omfattning blifvit anordnad under de sistförflutna årtiondena, och med litet bättre förtänksamhet från statens sida vid de allmänna arbetenas utförande och vid beställningar af materiel till järnvägar, här och flotta m. m. skulle högst väsentligt kunna åtgöras för att förebygga arbetslöshet under ogynnsamma konjunkturer.

Frågan om arbetslöshetsförsäkring står i det intimaste samband med vår fattigvårdslagstiftning. Man bör väl därför kunna hoppas, att den nu arbetande kungl. fattigvårdskommittén jämväl skall få sig ålagdt att yttra sig rörande detta spörsmål. Intill dess anser jag frågan om arbetslöshetsförsäkring vara för tidigt väckt. Denna fråga har blifvit gjord till ett nytt agitationsnummer från den socialistiska propagandan, och därför tror jag, att de besinningsfulla böra betänka sig och icke fatta ett förhastadt beslut.

På grund af det anförda hemställer jag,

att Andra Kamnaren afslår såväl utskottets förslag som den i ämnet väckta motionen.